СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ

Доц. д-р Красимира Славева[1]
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *В доклада е анализирана динамиката на ключови показатели за селското стопанство и външната търговия със селскостопански стоки, на основата на които са оценени протичащите икономически процеси с отрасъла и приносът му за икономическото развитие на страната. Разкрити са закономерности и тенденции, на основата на които е извършена оценка на състоянието и перспективите за развитие на външната търговия със селскостопански стоки.*

Ключови думи: *селско стопанство, външна търговия, икономическо развитие, статистически анализ, тенденции.*

За икономиката на България селското стопанство е традиционен и важен отрасъл, върху развитието на който оказват влияние както природните и климатичните условия, така и икономическата конюнктура в страната, общата селскостопанска политика на ЕС, международните цени на селскостопанските продукти и др. В резултат на членството на България в ЕС българското земеделие функционира в съответствие с Общата селскостопанска политика, прилагат се европейските стандарти и се получава значително финансиране за подкрепа на земеделските производители. В условията на членство в ЕС целта пред аграрния сектор в България е изграждане на конкурентноспособно земеделие по европейските и световни стандарти с ефективно използване на ресурсите, висока степен на механизация и други.

Външната търговия е един от факторите за повишаване на ефективността както на националната икономика, така и на отделните сектори. Поради това външната търговия със селскостопански стоки е важна част от външнотърговския стокообмен на страните.

[1] *Катедра „Математика и статистика”, СА „Д. А. Ценов”; гр. Свищов, Р България e-mail:kslaveva@uni-svishtov.bg*

Обект на настоящото изследване е динамиката на стойностния обем на износа и вноса на селскостопански стоки на България за периода 2000-2018 г. **Целта на доклада** е да се разкрият закономерностите в изменението на външната търговия със селскостопански стоки за периода 2000-2018 г.

За реализирането на поставената цел е извършена оценка на мястото на селското стопанство в отрасловата структура на националната икономика и на относителния дял на продуктите на селското, горското и рибното стопанство във външната търговия на България, проследена е динамиката на външната търговия със селскостопански стоки и на търговското салдо.

В доклада анализът е извършен въз основа на официални статистически данни от информационните системи „ИНФОСТАТ“ и „Външна търговия“ на НСИ.

1. Място на селското стопанство в националната икономика и във външната търговия на България

До средата на 70 $^{-те}$ години на XX век селското стопанство е водещ отрасъл в икономиката на България, но през следващите години делът му намалява. Значителни промени в селското стопанство настъпват след 1989 г. в резултат на променените породени от провежданата политика в аграрния сектор - поземлена реформа, възстановяване на частната собственост върху земята и средствата за производство в земеделието, промени в организационната структура на производствените единици и др. В резултат на това, през следващите години относителният дял на брутната добавена стойност, създадена в аграрния сектор непрекъснато намалява.

За периода 2000-2017 г. брутната добавена стойност (БДС), създадена в селското и горското стопанство, индустрията и услугите, се изменя с различни темпове (фиг. 1.). Най-голям относителен дял има брутната добавена стойност, създадена в сектор „Услуги“, като се установява ясно изразена тенденция към нарастване. Делът на БДС в услугите 2000 г. е 63,7% и нараства до 67,1% през 2017 г. Брутната добавена стойност, създадена в индустрията нараства до 2008 г., бележи спад през годините на икономическата криза. Делът на БДС в индустрията през периода 2000-2017 г. е между 19% и 23%.

През периода 2000-2017 г. най-значителни колебания от общата тенденция на развитие се наблюдават при БДС в селското, горското и рибното стопанство – относителният дял на аграрния сектор в

брутната добавена стойност намалява от 26,2% на 4,5%. През повечето от годините темповете на прираст са отрицателни, като за някои от тях се отчитат много резки промени – намаляване на БДС с 26,9 % през 2007 спрямо 2006 г. и нарастване с 32% през 2008 спрямо 2007 г., а сред основните причини за това е недостатъчно бързото адаптиране на сектора към ОСП на ЕС и свързаните с нея промени.

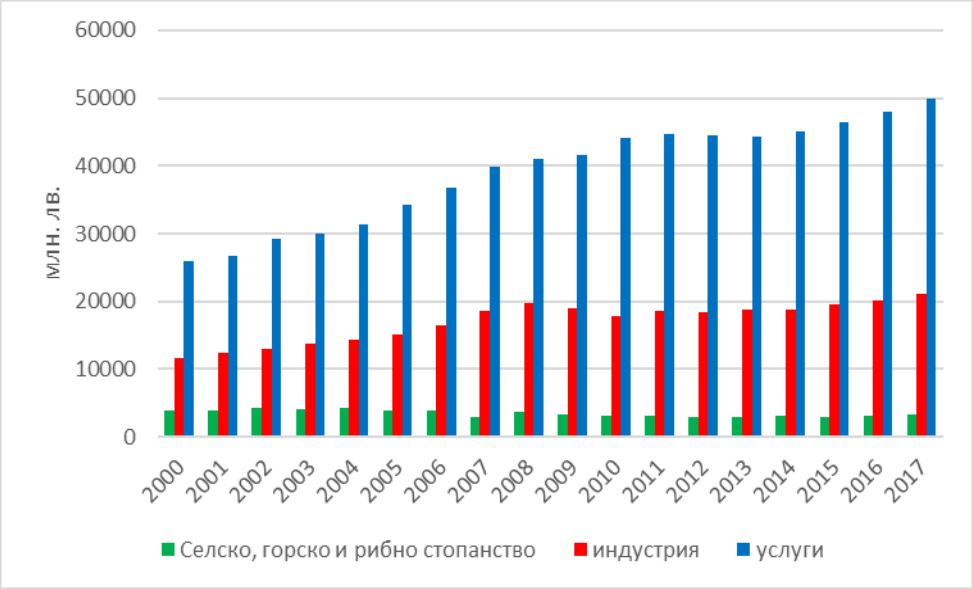

Фиг. 1. Брутна добавена стойност по цени на 2010 г. за периода 2000-2017 г.

Източник: Информационна система ИНФОСТАТ, НСИ, https://infostat.nsi.bg/infostat

За периода, обхващащ годините между 2000 г. до 2007 г. е характерно непрекъснато намаляване на относителния дял на брутната добавена стойност на аграрния сектор (фиг. 2). В годините на икономическата криза тенденцията към намаление се запазва, а най-ниската стойност е регистрирана през 2015 г., когато делът на аграрния сектор в БДС по цени на 2010 г. е 4,2%. През следващите години, макар и с бавни темпове е налице нарастване, но въпреки това относителният дял на БДС, създадена в селското стопанство е между 4,3% и 4,5%.

Фиг. 2. Динамика на относителния дял на аграрния сектор в брутната добавена стойност по съпоставими цени и по цени на 2010 г. за периода 2000-2018 г.

Източник: Информационна система ИНФОСТАТ, НСИ, https://infostat.nsi.bg/infostat и изчисления на автора

2. Анализ на тенденциите в изменението на износа и вноса на селскостопански стоки

Във външната търговия на България делът на продуктите на селското, горското и рибното стопанство в износа е между 3,6% и 10,5%, а във вноса между 1,3% и 3% (фиг. 3.).

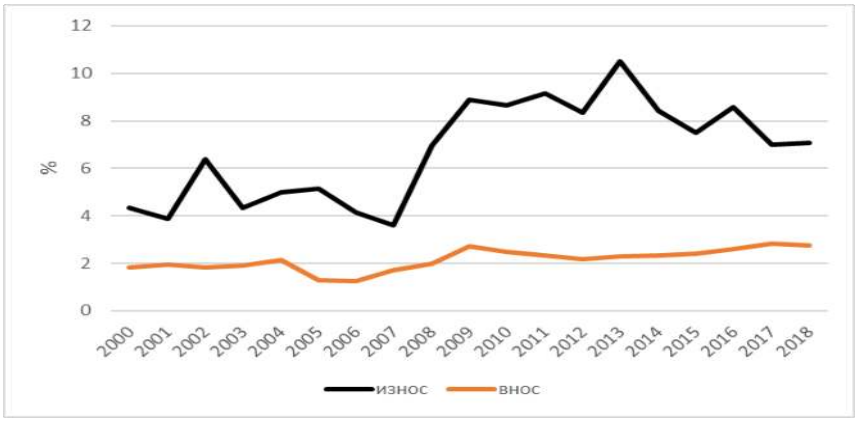

Фиг. 3. Относителен дял на износа и вноса на продукти на селското, горското и рибното стопанство за периода 2000-2018 г.

Източник: Информационна система Външна търговия, НСИ, https://nsi.bg и изчисления на автора

Динамиката в относителния дял на износа на селскостопански стоки е по-силно изразена и колебанията са много по-силно изразени. До 2007 г. най-високият дял на износа на селскостопански стоки се установи през 2002 г. – 6,4%, а за периода 2000-2018 г. най-висок е делът през 2013 г. и на него се падат 10,5%.

През анализирания период, колебанията в относителния дял на вноса на селскостопански стоки в общия внос са много по-слабо изразени – между 1,3% и 2,9%. Различията в дела на селскостопанските стоки в износа и вноса са факт както преди приемането на страната в ЕС, така и след това, защото се запазва тенденцията делът на износа на селскостопански стоки да е почти двойно и тройно по-висок от техния дял във вноса, като за някои години са още по-силно изразени.

Делът на износа на селскостопански стоки след 2007 г. нараства многократно – от 3,6% през 2007 г. до 10,5% през 2013 г., като през следващите години на него се падат между 7% и 8%. След приемането на страната в ЕС се наблюдава спад в относителния дял на аграрния сектор в износа, като на него се падат 3,6%, а причините за това са новите условия на външна търговия със страните от ЕС, но още през следващата година е налице значително нарастване на износа. За периода 2007-2018 г. относителният дял на вноса на селскостопански стоки е най-висок през 2018 г. – 2,7%. В резултат на извършения анализ се установи, че е налице тенденции към нарастване на относителния дял на аграрния сектор в износа и вноса и трайно превишаване на дела на износа на селскостопански стоки над вноса.

Във външната търговия на България със селскостопански стоки са налице ясно изразени тенденции към нарастване на общия стокообмен, на износа и на вноса. Промените, които настъпват във външната търговия със селскостопански стоки след приемането на България в ЕС са свързани с прилагане на Митническата тарифа на ЕО и Общата система за преференции на ЕС, отмяна на въведените мерки за търговска защита и прилагане на Общата селскостопанска политика на ЕС, въвеждане на санитарните и ветеринарните изисквания на ЕС и др.

За периода 2000-2018 г. е налице нарастване на външната търговия със селскостопански стоки – за износа от 445 млн. лв. през 2000 г. до 4517 млн. лв. през 2013 г. и за вноса от 255,2 млн. лв. през 2000 г. до 1152,5 млн. лв. през 2013 г. (фиг. 4.). През 2018 г. износът е за 3967,9 млн. лв., а вносът е 1719,3 млн. лв.

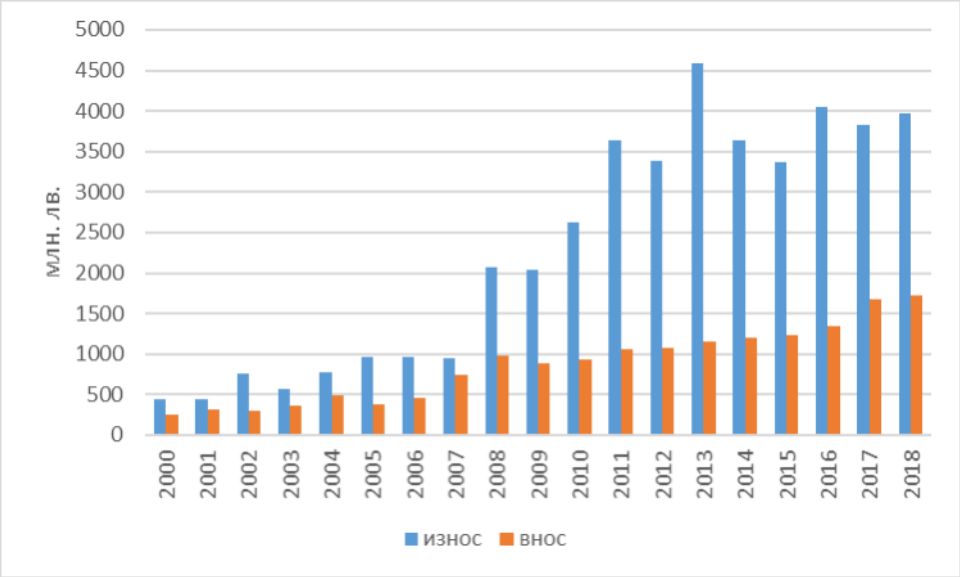

Фиг. 4. Динамика на износа и вноса на селскостопански стоки за периода 2000-2018 г.

Източник: Информационна система Външна търговия, НСИ, https://nsi.bg

Резултатите от анализа показват, че страните от ЕС се превръщат в основен партньор в търговията с аграрни стоки. През 2011 г. 74,3% от общия износ на селскостопански стоки е за страни от ЕС, през 2012 г. на него се падат 83,4%, а през 2018 г. на него се падат 85%. Вносът на селскостопански стоки от ЕС формира 80,5% от общия внос през 2011 г., 72% през 2012 г. и 70% през 2018 г. През последните години е налице нарастване на износа на селскостопански стоки за Арабските страни, а като важни външнотърговски партньори на страната от балканските страни се очертават Румъния, Гърция, Турция и Македония.

Износът на селскостопански стоки е с темпове, които няколко пъти надвишават темповете, с които нараства вноса. С нарастването на износа се постигат редица положителни ефекти върху развитието на аграрния сектор, изразяващи се в повишаване на конкурентноспособността на селскостопанската продукция и по-ефективно използване на производствените ресурси в земеделието. След приемането на България в ЕС тенденцията към нарастване на износа е най-силно изразена.

Моделирането на тенденцията на развитие на износа и вноса на селскостопански стоки е извършено с помощта на метода на най-малките квадрати, а изборът на най-подходяща функция – на основата

на коефициента на детерминация. За анализирания период, изменението на износа и на вноса на селскостопански стоки най-добре се описва с полином от трета степен, уравнението е $\hat{y} = 964,22 - 403,93x + 81,703x^2 - 2,7793x^3$, а за вноса най-подходящ е полиномът от трета степен - $\hat{y} = 149,72 + 59,078x + 0,6613x^2 + 0,0231x^3$.

3. Търговско салдо от външната търговия със селскостопански стоки

През анализирания период търговското салдо от външната търговия със селскостопански стоки е положително. В началото на периода търговското салдо е 189,8 млн. лв. през 2013 г. вече е 3430 млн. лв., а през 2018 г. е 2248,6 млн. лв. (фиг.5.) Установената тенденция за трайно положително търговско салдо от търговията със селскостопански стоки е изключително благоприятна за развитието не само на аграрния сектор в България, но и оказва положително влияние и върху изменението на търговското салдо от външната търговия, което е постоянно отрицателно и има тенденция към увеличаване.

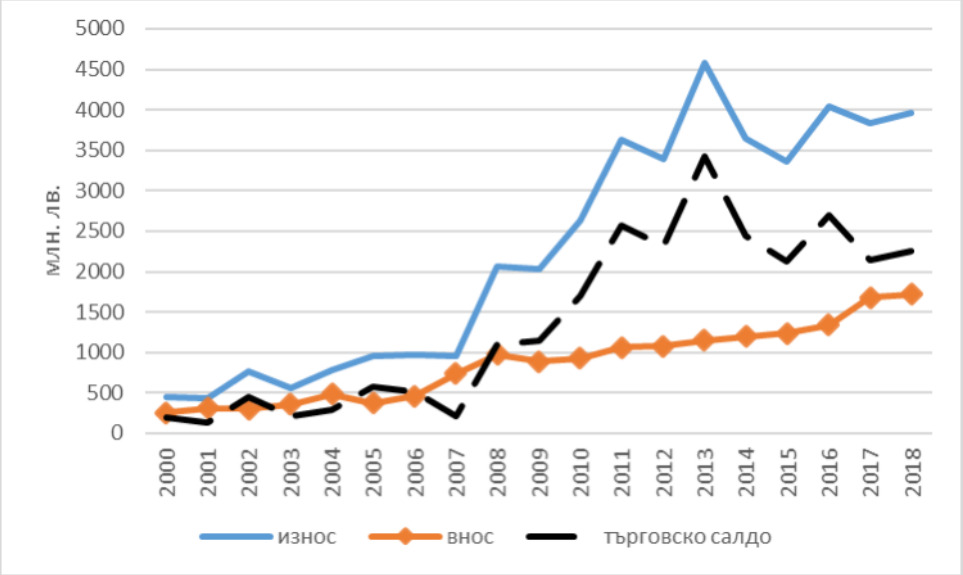

Фиг. 5. Търговско салдо от външната търговия със селскостопански стоки за периода 2000-2013 г.

Източник: Информационна система Външна търговия, НСИ, https://nsi.bg и изчисления на автора

След 2007 г. е много силно изразена доминиращата роля на износа над вноса, като това още веднъж показва, че с членството на страната в ЕС условията за развитие на аграрния сектор се подобряват и достъпът на български селскостопански стоки до европейския пазар е улеснен. Износът на житни култури, маслодайните семена и плодове има най-голям принос за положителното търговско салдо от външната търговия със селскостопански стоки.

На основата на извършения анализ могат да се направят следните **изводи:**

- Основните причини за намаляването на относителния дял на аграрния сектор в брутната добавена стойност са свързани с провежданите реформи в сектора, неговата специфика, високият риск, поради природните влияния, икономическата конюнктура в страната и на международните пазари.
- За периода 2000-2018 г. относителният дял на износа на селскостопански стоки от общия износ надвишавана дела на техния внос. След членството на страната в ЕС тенденцията е още по-ясно изразена и приносът на износа на селскостопански стоки към нарастване на общия износ се увеличава.
- Темповете, с които нараства износът на селскостопански стоки многократно надвишават темповете, с които нараства вносът.
- Представените модели на изменението на тенденциите в износа и вноса със селскостопански стоки могат да се използват за краткосрочно прогнозиране.
- Търговското салдо от външната търговия със селскостопански стоки е положително и допринася за намаляване на трайно отрицателното търговско салдо от външната търговия на България.
- Нарастването на износа на селскостопански стоки се отразява благоприятно върху развитието на аграрния сектор и допринася за повишаване конкурентноспособността на произвежданата продукция и за ефективното използване на производствените ресурси в земеделието.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Информационна система ИНФОСТАТ, НСИ, https://infostat.nsi.bg/infostat

Информационна система Външна търговия. http://www.nsi.bg.

Аграрен доклад. МЗХГ. 2000-2017. http://www.mzhg.government.bg/mzh/bg/Documents.